

ЩОДО ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

І. Г. Козинець,

ст. викладач кафедри історії та теорії держави і права, конституційного та адміністративного права Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці

У системі юридичної відповідальності традиційно виокремлюється: конституційна, адміністративна, кримінальна, цивільна, дисциплінарна, матеріальна відповідальність. Останнім часом у зв'язку з бурхливим розвитком фінансового, зокрема податкового, законодавства представниками науки фінансового права обґрунтовується думка щодо становлення якісно нового, самостійного виду юридичної відповідальності – фінансово-правової [1]. Автори обґрунтовують свою точку зору тим, що самостійність виду юридичної відповідальності залежить від самостійності галузі права і виду правопорушення. Фінансові санкції, що застосовуються, наприклад, за порушення норм податкового законодавства, за своїми ознаками не можуть бути віднесені до заходів загальноновизнаних видів юридичної відповідальності [2, с. 1]. Крім того, у законодавстві стали використовуватися як самостійні категорії такі поняття, як “фінансова санкція”, “податкове правопорушення”, “бюджетне правопорушення”, “фінансове правопорушення” тощо, що свідчить про відокремлення і формування нового виду відповідальності – фінансової.

Для фінансово-правової відповідальності як виду юридичної відповідальності притаманні всі її ознаки, а саме:

- а) передбачає державний примус;
- б) настає лише за правопорушення;
- в) встановлюється державою і здійснюється компетентним органом у суворій відповідності з законом, а саме – санкціями норм права, якими встановлюється вид і міра втрат;
- г) виражається в обов'язку правопорушника зазнавати певних негативних наслідків;
- д) реалізується у процесуальній формі [3].

Зазначені ознаки юридичної відповідальності, що є властивими і для фінансово-правової відповідальності, мають специфіку, зумовлену особливостями фінансово-правового регулювання.

1. Спільною метою всіх видів юридичної відповідальності є охорона суспільних відносин за допомогою мір державного примусу [4]. Державний примус може застосовуватися лише до конкретних осіб (суб'єктів права) за відповідні порушення в тій чи іншій сфері. Неможливо застосувати санкції за “порушення права взагалі”, але необхідно і можливо застосовувати їх за конкретне правопорушення; неможливо поновити порушений правопорядок, не поновивши конкретні права, примушуючи до виконання конкретних обов'язків. Порушення встановлених правил поведінки у фінансових відносинах і є підставами для притягнення до фінансово-правової відповідальності.

2. Фінансово-правова відповідальність настає за фінансове правопорушення. Фінансове правопорушення – це дія або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, посадових осіб, громадян України та іноземних громадян, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм [5].

3. Фінансово-правова відповідальність встановлюється державою у фінансово-правових нормах, які є охоронними і мають у своїй структурі фінансово-правові санкції. Фінансово-правова санкція має кумулятивний (компенсаційно-каральний) характер, оскільки складається з компенсаційної (пеня) та каральної (штрафу) санкцій [2, с. 13]. Фінансові санкції встановлені законами України “Про Державну податкову службу України”, “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”, Бюджетним кодексом України та іншими фінансовими нормативно-правовими актами.

4. Фінансово-правова відповідальність тягне для правопорушника певні негативні наслідки майнового (грошового) характеру. Це зумовлено специфікою фінансово-правових санкцій, що мають грошовий характер і таким чином впливають на економічні інтереси правопорушників. Держава, у першу чергу, намагається отримати відшкодування збитків, заподіяних їй фінансовим правопорушенням, і, крім того, покарати правопорушника, але у формі, що притаманна саме сфері фінансово-правового регулювання, тобто у грошовій. У зв'язку з цим фінансово-правова відповідальність є різновидом майнової (правовідновлювальної) відповідальності.

5. Фінансово-правова відповідальність реалізується у специфічній процесуальній формі. Так, застосування бюджетних санкцій, передбачених Бюджетним кодексом України, здійснюється в межах бюджетного провадження, встановленого ст.124 БК України.

Фінансово-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності уже сформувалась, хоча і не набула ще визначення на нормативному

рівні. Чинне законодавство прямо не вказує на існування фінансової відповідальності, але про її наявність свідчать, зокрема, норми Закону України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”, Бюджетного кодексу України та інших нормативно-правових актів.

Процес виділення фінансово-правової відповідальності в самостійний вид юридичної відповідальності супроводжується дискусіями у наукових колах, де існують різні точки зору стосовно цього питання. Деякі вчені розглядають фінансово-правову відповідальність як різновид адміністративної, інші – як похідну цивільно-правової відповідальності, треті – вказують на її комплексний характер, що полягає у поєднанні елементів адміністративної та кримінальної відповідальності [6].

Специфіка фінансово-правової відповідальності та її відмінність від адміністративної відповідальності найбільш яскраво проявляється в особливостях фінансового правопорушення і фінансово-правових санкціях. Зокрема, основною з відмінностей фінансової відповідальності від адміністративної є те, що до фінансової відповідальності може бути притягнуто як фізичну, так і юридичну особу.

Особливістю фінансово-правової відповідальності, не характерною для інших видів юридичної відповідальності, окрім цивільної, є принцип презумпції винуватості суб’єкта фінансово-правової відповідальності. Специфіка фінансової відповідальності полягає також у тому, що рішення про накладення фінансових санкції може бути прийнято як державним органом, так і власне правопорушником у випадках, передбачених законом. Так, Закон України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” (ст. 16) передбачає, що при виявленні помилки в обчисленні податку порушник ще до початку перевірки відповідним органом державної податкової служби може самостійно донарахувати суми податку та сплатити пеню, що буде підставою для звільнення платника від накладення на нього штрафів державними органами.

Розглядаючи відмінність фінансово-правової відповідальності від цивільно-правової, можна зазначити, що об’єктом впливу при реалізації останньої є майно правопорушника. Об’єкт же впливу при фінансовій відповідальності – фонди коштів, які не можна ототожнювати із простою сукупністю майна. При цьому стягненню підлягають не лише кошти, що належать правопорушнику, а й кошти, які він має отримати чи якими він уже розпорядився. Окрім цього, цивільно-правова відповідальність має правовідновлюваний характер, а фінансово-правова – правовідновлюваний (компенсаційний) та штрафний (каральний) [7].

Держава завжди була й буде зацікавлена у створенні та дотриманні встановленого порядку у фінансових відносинах, забезпеченні своїх майнових інтересів, зокрема, поповненні доходної частини бюджетів усіх рівнів, а також витрачання коштів цих бюджетів на потреби, визначені актами про бюджети. Надаючи суб'єктам фінансових правовідносин певні права і свободи, держава зі свого боку вимагає від них належної реалізації встановлених приписів правових норм. Тим самим пояснюється необхідність і можливість державного примусу, однією з форм якого і є фінансово-правова відповідальність, яка має соціальні підстави – необхідність охорони суспільних відносин у сфері публічних фінансів.

Отже, фінансово-правова відповідальність – це застосування у встановленому законом порядку особливої міри державного примусу до порушника фінансово-правових норм, що полягає в обов'язку суб'єкта правопорушення зазнати певних позбавлень майнового характеру, пов'язаних із застосуванням до нього фінансових санкцій.

Література

1. Карасева М.В., Крохина Ю.А. Финансовое право. – М.: НОРМА, 2001. – С. 71-97; Кучерявенко Н.П. Налоговое право. – Харьков: Консум, 1998. – С.203; Лапинский Д.А. Проблемы юридической ответственности. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – С. 286.
2. Будицько З.М. Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Ірпінь, 2005. – С.1-13.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. – Х.: Консум, 2001. – С. 431-432.
4. Общая теория государства и права: Академический курс. В 3-х т. / Отв. ред. М.Н. Марченко. – Т.3. – М.: ИКД «Зерцало», 2002. — С. 468.
5. Інструкція про порядок проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби в Україні. Затв. наказом Голови контрольно-ревізійного управління від 3 жовтня 1997 року №121.
6. Алехин А.П. О современных тенденциях развития института административной ответственности в Российской Федерации //Вестник МГУ. – Серия Право. – 1992. – №5. – С.11; Хаменушко И.В. О правовой природе финансовых санкций // Ваш налоговый адвокат. Советы юристов. – М.: Юристъ, 1997. – С.229-241; Малиновская В.М. Ответственность за нарушения таможенного законодательства Российской Федерации (финансово-правовые аспекты): Автореф. дис... канд. юрид. наук. – М., 1997. – С. 21.
7. Музика О.А. Фінансове право. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2004. – С.64.